

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

Dünya siyasəti

Metodik vəsait

**Program Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin
“Beynəlxalq münasibətlər” kafedrasında hazırlanmışdır.**

Tərtibçi: A. C. SEYİDOVA

Redaktor: p.ü.f.d V.M.Məmmədzaadə

**Rəyçilər: t.ü.f.d. R.M.Məmmədova
t.ü.f.d. A.K.Eyyubov**

Mövzu 1. Dünya siyasətinin inkişaf tarixi

Mövzunun proqram sualları

Dünya siyasi sisteminin formalaşması tarixindən. Vestfal sülhü və dünyanın yeni siyasi sisteminin yaranması. XX əsrdə siyasi sistemin inkişafının əsas mərhələləri.

Bilməli

- Dünya siyasətinin bir elm kimi formalaşması
- Müstəqil elm sahəsi kimi “dünya siyasəti”nin meydana gəlməsi və inkişafı
- “Dünya siyasəti” elm sahəsinin inkişaf mərhələləri və spesifik xüsusiyyətləri
- Beynəlxalq institutların öyrənilməsi
- Xarici və daxili siyasətin qarşılıqlı asılılığı haqqında təsəvvürlər
- Beynəlxalq təşkilatların təhlili
- Vestfal sülhü və dünyanın yeni siyasi sisteminin yaranması

Məşğələ dərslərinin sualları

1. Dünya siyasətinin obyektiv xarakteri
2. Dünya siyasətinin predmeti
3. Dünya siyasəti, müqayisəli politologiya və beynəlxalq münasibətlərin mövzu sahələrinin nisbəti necədir?
4. Dünya siyasəti elmi tədqiqat sahəsi kimi əsas nəyi öyrənir?
5. 1990-cı illərdə beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsinin inkişafında hansı meyillər özünü büruzə verdi?
6. Dünya siyasətinin kəmiyyət və keyfiyyət metodları dedikdə nə başa düşülür?
7. Dünya siyasətində, eləcə də beynəlxalq münasibətlərdə tədqiqat metodları necə qrupa ayrılır?

Terminlər, anlayışlar

Makro-siyasi səviyyə, global siyasət, transmilli terrorizm, siyasi reallıq, bipolar struktur, inkişaf proqnozu, kritik nöqtə, dövlət-mərkəzi model, qızğın debat, üç böyük debat, sayentizm, konstruktivizm, qloballaşma, regionlaşdırma, lokallaşdırma, demokratikləşdirmə, avtoritar dövlətlər, tarixi-intuitiv, pozitivist ənənələr.

Mövzu 2. Beynəlxalq münasibətlərdə nəzəri məktəblər

Mövzunun proqram sualları

Realizm və neoralizm. Liberalizm və neoliberalizm. Neomarksizmin əsasları. Postmodernizm və digər nəzəri yanaşmalar. Bəzi milli məktəblərin xüsusiyyətləri.

Bilməli

1. Siyasi elmdə əsas nəzəri məktəb və istiqamətlər
2. Beynəlxalq nəzəriyyələrin əsas nümayəndələri və onların baxışları
3. Klassik realizmin əsas müddəaları
4. Dünya-sistem nəzəriyyəsinin əsas müddəaları
5. Dünya siyasəti nəzəriyyəsinin klassikləri
6. Siyasi realizm cərəyanının nümayəndələri
7. Liberalizm cərəyanının nümayəndələrinin dünya siyasətinə münasibəti
8. Milli dövlət dünya siyasətində
9. Azərbaycan Respublikasında dünya siyasətinin müstəqil elm sahəsi kimi inkişafı

Məşğələ dərsinin sualları

1. Neoralizm məktəbi və nəzəriyyəsi xadimlərinin baxışları nədən ibarətdir?
2. Postmodernizmin nümayəndələri kimlərdir?
3. Dünya siyasətinin XX-XXI əsrlərin qovşağındakı inkişafı?
4. Liberalizmin mahiyyəti nədən ibarətdir?
5. Neoliberalizmdə əsas cərəyanlar hansılardır?
6. Beynəlxalq tədqiqatlarda fərdi nəzəriyyələr nə deməkdir?
7. Siyasi realizm nəzəriyyəsinə görə beynəlxalq münasibətlərin əsas qanunauyğunluqları hansılardır?
8. Beynəlxalq münasibətlərin strukturunun üç əsas prinsipi (K.Ualtsun struktur triadası)
9. Plüralizm nədir?
10. Dünya siyasətində qadının rolunu öyrənən nəzəriyyə.

Terminlər, anlayışlar

Liberal, realist, neomarksist, transnasionallizm, neorealizm, hərbi komponent, geosiyasi strategiya, informasiya-kommunikativ, anarxiya, postbeynəlxalq, liberal paradiqma, polisentrik, radikal-liberal, mondiallaşma, separatizm, siyasi elita, modernist, postmodernizm, etatizm, milli suverenlik, unitar, struktur triadası, neoklassik, plüralizm, differensial feminizm.

Mövzu 3. Transmilli aktorlar və siyasi sistemin transformasiyası

Mövzunun proqram sualları

Müasir siyasi sistemdə dövlətlər. Qeyri-hökumət təşkilatları. Qeyri-dövlət aktorları. Beynəlxalq münasibətlər sistemi.

Bilməli

- Hökumətdən kənar milli aktorlar
- Beynəlxalq qruplar və təşkilatlanmalar
- Transmilli şirkətlərin xarici siyasət üzərindəki təsiri
- Beynəlxalq təşkilatların strukturu
- Səlahiyyətləri və iştirakçı dövlətlərin tərkibinə görə beynəlxalq təşkilatların bölündüyü qurumlar
- Beynəlxalq təşkilatların mahiyyəti və tipologiyası
- Müasir dünyada dövlətlərin tipləri.

Məşğələ dərsinin sualları

1. Transmilli şirkətlərdə beynəlxalq kampaniyalar hansı xüsusiyyətlərinə görə fərqlənilir?
2. Müasir dünya siyasətinin inkişafında TMK-ın rolu?
3. Bretton-Vuds sisteminin konfransının iştirakçıları hansı məqsədlərə əsaslandılar?
4. Siyasi-iqtisadi inkişafın tendensiyaları hansılardır?
5. Qeyri-dövlət aktorlarının müasir dünya siyasətinin inkişafında rolu.
6. TMK-ın qloballaşmanın inkişafında rolu.

Terminlər və anlayışlar

Merkantализm, neomerkantализm, kvota, QATT, ÜTT, BVT, Bretten-Vuds, Maastrixt müqaviləsi, NAFTA, TMK, subnasional, Lobbi ittifaqı, QAI, ATƏM, kəşfiyyat, regional təhlükəsizlik, Nüvə Planlaşdırma Qrupu, dislokasiya, Parlament Assambleyası, BQHT, BHT, Beynəlxalq Amnistiya.

Mövzu 4. XXI əsrin əvvəllərində dünyanın qloballaşması problemləri

Mövzunun proqram sualları

Qloballaşma prosesinə yanaşmalar. Qloballaşmanın təzahürləri. Yeni texnologiyaların inkişafı. Qloballaşma proseslərinin qeyri-tarazlığı. İnteqrasiya və derinteqrasiya prosesləri. Demokratlaşma və avtoritarizm.

Bilməli

- Müasir dünyada dünya siyasətinin problemləri və inkişaf istiqamətləri
- Qloballaşmanın müasir dünya siyasətinə təsiri
- İnteqrasiya və derinteqrasiya proseslərinin dünya siyasətinə təsiri
- Qloballaşmaya aid edilən məsələlər
- Qloballaşmanın müsbət və mənfi cəhətləri
- Dünya siyasəti və dünya iqtisadiyyatı qloballaşma şəraitində
- Qloballaşma və milli dövlətlərin taleyi
- Qloballaşma prosesində udan və uduzan dövlətlər

Terminlər və anlayışlar

Qloballaşma, sivilazasiya, təkqütblü, destabilizasiya, humanitar intervensiya hüququ, inteqrasiya, dezinteqrasiya, şənqon kriteriyaları, kommunikasiya, immanent, UNİDO, filantrop, investisiya, etnik antoqonizm, kataklizm, keozimilli, sekulyar, avtorkik, demokratik diktatura, fraqmeqrasiya, kvazidövlət.

Məşğələ dərsinin sualları

1. Qloballaşmaya təsir edən amillər hansılardır?
2. İnteqrasiya nədir?
3. Dezinteqrasiyaya məruz qalan dövlətlər hansılardır?
4. Qloballaşmanın mahiyyəti nədən ibarətdir?
5. Qloballaşma şəraitində dünya iqtisadiyyatı necə inkişaf edir?
6. Avropa inteqrasiyasında əsas faktorlar?
7. Avropa inteqrasiyasının inkişaf mərhələləri?

Mövzu 5. Təhlükəsizlik problemləri və silahlar üzərində nəzarət

Mövzunun proqram sualları.

Təhlükəsizlik anlayışına əsas yanaşmalar. Qızgın silahlanma və silahlar üzərində nəzarət. Silah ticarəti. Terrorizm, narkobiznes və mütəşəkkil cinayətkarlıq problemləri.

Bilməli

- Qloballaşan dünyanın mübarizə apardığı ən böyük problemlərdən biri terrorizmdir.
- Dünyanın terrorizmlə mübarizə yolları
- Terror qrupları
- Dövlət himayəli terrorizm
- Müasir dünyada terrorizmə qarşı müqavimət problemləri
- Beynəlxalq təhlükəsizliyin hərbi-siyasi aspektləri

Terminlər və anlayışlar.

REYTERS, terrorizm, FTB, ASALA, təhlükəsizlik dilemması, bakterioloji silah, binar silah, ballistik raket, strateji trioda, beynəlxalq təhlükəsizlik, nüvə çəkəndirmə doktrinası, nüvə klubu, Flameldko müqaviləsi, Banqkok müqaviləsi, kiberterrorizm, aqressor, narkobiznes, beynəlxalq mütəşəkkil cinayətkarlıq.

Məşğələ dərsinin sualları

1. Müasir dünyada terrorizmə qarşı müqavimət problemləri hansılardır?
2. Terror aksiyalarının həyata keçirilməsi vasitələri.
3. Terrorizm növləri.
4. Beynəlxalq təşkilatların terrorizmlə mübarizə yolları.
5. Ən çox terrora məruz qalan ölkələr.
6. Müasir terrorizmin xüsusiyyətləri.
7. Atom silahının yayılmasının qarşısının alınması yolları.

Mövzu 6. Müasir dünyada münaqişələr. **Demoqrafiya və ekologiya problemləri**

Mövzunun proqram sualları

XX əsrin sonu – XXI əsrin əvvəllərinin münaqişələrinin özəllikləri. Münaqişələrə təsir formaları və mexanizmləri. Demografik vəziyyət və perspektivlər. Ekoloji problemlərin kəskinləşməsi.

Bilməli

- Demografiya və dünya əhalisi
- Ümumdünya problemlərinin dünyanın müxtəlif regionlarında inkişaf istiqamətləri və xüsusiyyətləri
- Dünyada əsas münaqişə ocaqları
- Ermənistanın Cənubi Qafqazda təhlükə mənbəyinə çevrilməsi
- Ekoloji təhlükəsizlik dünya ölkələrini narahat edən əsas problem kimi.

Terminlər və anlayışlar

Demografiya, ekoloji təhlükəsizlik, atmosfer, enerji təhlükəsizliyi, enerji faktoru, enerji diplomatiyası.

Məşğələ dərslərinin sualları

1. Əsas münaqişə baş verən zonalar.
2. XX əsrin sonu XXI əsrin əvvəllərində baş verən münaqişələrin digər münaqişələrdən fərqi.
3. Münaqişəyə təsir mexanizmləri hansılardır?
4. Ekoloji təhlükəsizlik hansı ölkələr üçün aktualdır?
5. Demografik problem yaşayan ölkələr.
6. Dünyada ən çox yayılan ekoloji problemlər.
7. Hansı ekoloji problemlər global xarakter yaşayır?
8. Münaqişələrin qarşısının alınması yolları
9. Münaqişələrin sülh yolu ilə tənzimlənməsi məqsədilə ona təsir metodları.

Mövzu 7. Dünya siyasətinin iqtisadi tərkibi

Mövzunun proqram sualları

Ümumdünya siyasi iqtisada əsas yanaşmalar. Merkantalizm, proteksionizm anlayışları. İqtisadi liberalizm. Bretton-Vuds sistemi, Beynəlxalq iqtisadi qurumlar, Transmilli korporasiyalar.

Bilməli

- Merkantalizmin əsası
- Bretton-Vuds sisteminin yaranma səbəbi və məqsədi
- Siyasi-iqtisadi inkişafın tendensiyaları
- TMK korporasiyaların dünya iqtisadiyyatında rolu
- Dünya siyasətində iqtisadi amilin rolu
- XX əsrin II yarısı XXI əsrin əvvəllərində beynəlxalq siyasi iqtisadın əsas problemləri

Terminlər və anlayışlar

Enerji böhranı, merkantalizm, neomerkantalizm, Marşal planı, Bretton-Vuds sistemi, BVT, ÜMM, ölkə kvotaları, QATT, ÜTT, NAFTA, TMK, səhmdar kapital, dövlət və biznes simbiozu, iqtisadi millətçilər, ticarət proteksionizmi siyasəti, tarif metodları, qeyri-tarif metodları, subsidiya, transkasion xərclər, ticarət balans, iqtisadi liberalizm.

Məşğələ dərslərinin sualları

1. Merkantalizmin əsas müddəaları nədən ibarətdir?
2. İqtisadi liberalizmin mahiyyəti
3. Marksizm nəzəriyyəsinin əsas müddəaları nədən ibarətdir?
4. Beynəlxalq siyasi iqtisadın inkişafında hansı əsas meyilləri qeyd etmək olar?
5. Müasir TMK-nın fəaliyyətinin əsas xüsusiyyətləri nədən ibarətdir?
6. XX əsrin II yarısı XXI əsrin əvvəllərində beynəlxalq siyasi iqtisadın əsas problemləri hansılardır?
7. Bretton-Vuds sisteminin yaranma zərurəti və əsas iştirakçıları
8. Merkantilizmlə iqtisadi liberalizmin fərqli xüsusiyyətləri
9. İqtisadi sahədə qloballaşma hansı fenomenlərdə özünü göstərir.

Mövzu 8. Dünya siyasətində əxlaq, hüquq və təhsil problemləri

Mövzunun proqram sualları

Beynəlxalq hüququn formalaşması tarixindən. Beynəlxalq hüququn mənbələri, Beynəlxalq hüquqi qurumlar. Əsas konvensiyalar. Dünya siyasətinin məənəvi-əxlaqi aspektləri. Təhsilin

müasir dünyada yeri və rolu. Təhsil siyasətində əsas meyllər. Avropada təhsil sahəsində integrasiya prosesləri.

Bilməli

- Təhsil və onun integrasiyası
- Dünya siyasətində əsas əxlaqi ənənələr
- Müasir dünyanın inkişafında elm və təhsilin rolu
- Azərbaycanda təhsilin bugünkü vəziyyəti
- Dünya siyasətinin hüquqi tərkibi
- İnsan hüquqlarının qorunması
- Təhsil dünya siyasətinin amili kimi

Terminlər və anlayışlar

Nürnberg prosesi, missiya, ipso fajto, neytrallıq problemi, adekvat cavab, Baş Assambleya, insan hüquqları, melos dialoqu, relyativist, universal, insan haqları, əxlaqi aspekt, skepsisizm, kosmopolitizm, kommunitarizm, pasifizm, motorola, intel, YUNESKO, YUNISEF, Bolonya prosesi

Məşğələ dərslərinin sualları

1. Beynəlxalq hüquq və əxlaqın kəsişdiyi və ayrıldıqları məqamlar nədən ibarətdir?
2. “Suverenlik” anlayışının beynəlxalq hüquqda rolu nədən ibarətdir?
3. Diplomatik nümayəndəliklərin xaricdəki fəaliyyəti hüquqi nöqteyi-nəzərindən necə tənzimlənir?
4. Əxlaq sahəsində skepsisizm, kosmopolitizm, kommunitarizmin əsas əxlaqi yanaşmaları nədən ibarətdir?
5. Hərbi aktlara dair hansı əxlaqi yanaşmalar mövcuddur?
6. Müasir dünyada təhsilin tutduğu yer.
7. Təhsil prosesinə yeni texnologiyaların təsiri nədən ibarətdir?
8. Təhsildə qloballaşma özünü nə büruzə verir?
9. Bolonya prosesi üçün əsas səciyyəvi cəhəti nədən ibarətdir?

Mövzu 9: Xarici siyasət və diplomatiya. **Qlobal idarəetmə**

Mövzunun proqram sualları

Xarici siyasi qərarların formalaşması və qəbulu mexanizmləri. Əsas istiqamətlər və məktəblər.

Müasir diplomatiyanın xüsusiyyətləri. Çoxtərəfli diplomatiyanın inkişafı. Qlobal idarəetmə anlayışına yanaşmalar. Qlobal idarəetmənin problemləri və perspektivləri.

Bilməli

- Xarici siyasət doktrinalarının hazırlanması və qəbulu
- Xarici siyasət və milli tarixizm
- Müasir diplomatiyanın xüsusiyyətləri
- Qlobal idarəetmə anlayışları
- Rusiya qlobal idarəetmədə

Terminlər və anlayışlar

Diplomatiya, vestfal sülhü, seçimin rasionallığı, institusional, interaksional, fenomen, etnik, esnalasiya tələbi, tərəksiləh, dünya dinamizmi, faksimil, antidiplomatiya, qlobal idarəetmə.

Məşğələ dərslərin sualları

1. Qlobal idarəetmənin dərk edilməsində hansı əsas yanaşmalar mövcuddur?
2. Qlobal idarəetmədə dövlətlərin rolu nədən ibarətdir?
3. Müasir diplomatiyanın xüsusiyyətləri hansılardır?
4. Xarici siyasət və diplomatiya nədir?
5. Rasional seçim nəzəriyyəsinin əsas müddəaları?